

साम्यबुद्धिरूप तत्त्वज्ञान प्राप्त होईल. ॥ ५३ ॥

पूर्व श्लोकोक्तस्यात्मतत्त्वज्ञानस्य लक्षणं जिज्ञासुः ---

पूर्व श्लोकोक्त आत्मतत्त्वज्ञानाचे लक्षण जाणण्यास इच्छुक ---

अर्जुन उवाच ।

स्थितप्रज्ञस्य का भाषा समाधिस्थस्य केशव ।

स्थितधीः किं प्रभाषेत किमासीत ब्रजेत किम् ॥ ५४ ॥

अर्जुन बोलला

समाधिस्थ स्थितप्रज्ञाची लक्षणे काय असतात? अरे केशवा तो स्थितप्रज्ञ कसा बोलतो, कसा बसतो, आणि कसा चालतो? ॥ ५४ ॥

स्थितप्रज्ञस्येति । स्वाभाविके समाधौ स्थितस्यात एव स्थिता निश्चला प्रज्ञा बुद्धिर्यस्य तस्य का भाषा ? भाष्यतेऽनयेति भाषा, लक्षणांमिति यावत् । केन लक्षणेन स्थितप्रज्ञ उच्यत इत्यर्थः । तथा स्थितधीः किं कथं भाषणम् आसनम्, ब्रजनमं च कुर्यादित्यर्थः ॥ ५४ ॥

स्वाभाविकपणे समाधी अवस्थेमधे स्थिर झाल्याने ज्याची प्रज्ञा म्हणजे बुद्धि निश्चल झाली आहे, अशा स्थितप्रज्ञाची लक्षणे काय असतात? ज्यां द्वारा भाष्य-स्पष्टीकरण केले जाते ती भाषा अर्थात् लक्षणे. तात्पर्य असे कि कोणत्या लक्षणानि स्थितप्रज्ञ ओळखता येतो ? तो निश्चल बुद्धिचा पुरुष, कसे बोलतो? कसा बसतो? आणि कसा चालतो? असा भाव. ॥ ५४ ॥

अत्र च यानि साधकस्य ज्ञानसाधनानि तान्येव स्वाभाविकानि सिद्धस्य लक्षणानि । अतः सिद्धस्य लक्षणानि कथयन्नेवान्तरङ्गाणि ज्ञानसाधनान्याह यावदध्यायसमाप्तिम् । तत्र प्रथमप्रश्नोत्तरं 'प्रजहाति' इति द्वाभ्याम् --- साधकांकरिता जी ज्ञानसाधना असते, तिची प्रकट होणारी स्वाभाविक लक्षणेच सिद्ध साधकांची स्वाभाविक लक्षणे असतात असे सांगत या अध्यायाच्या समाप्ति पर्यन्त ज्ञानसाधनेच्या अंतरंगाचे वर्णन करताहेत. ते करताना प्रथम प्रश्नचे उत्तरं 'प्रजहाति' आदि दोन श्लोकांद्वारा देत ---

श्रीभगवानुवाच ।

प्रजहाति यदा कामान्सर्वान्पार्थ मनोगतान् ।

आत्मन्येवात्मना तुष्टः स्थितप्रज्ञस्तदोच्यते ॥ ५५ ॥